

OPBOUW

WEEKBLAD TOT OPBOUW VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

uitgave van de gereformeerde persvereniging „opbouw”

Nabij u is het woord

„Want dit woord is zeer nabij u, in uw mond en in uw hart, om dat te doen”.

Deut. 30 : 14.

Niemand kan zeggen, dat de HERE het ons moeilijk maakt bij het verkrijgen van de zaligheid. Mensen leggen lasten op, die te zwaar zijn om te dragen. Hun juk is hard en hun last zwaar.

Er zijn door alle tijden heen schriftgeleerden geweest, die duizend voorwaarden stellen waaraan moet worden voldaan, eer iemand zich het heil mag toeëigenen.

De HERE deed zo niet en Hij doet het nog niet.

Dat leert ons de boven afgedrukte tekst.

Mozes heeft eer hij werd weggenomen de wet des HEREN voor Israël herhaald. Hij heeft gesproken van Gods genade en van Gods toorn. Van leven en dood. Van zegen en vloek. Hij heeft aan het volk Gods voorgehouden Gods rijke beloften, maar ook diens strenge dreigingen. En aan het einde van zijn preek zegt hij : „Want dit gebod, dat ik u heden gebied, is voor u niet verborgen en dat is niet verre”. v. 11.

Het is niet verborgen in de hemel, zodat men in de hemel zou moeten klimmen om het daar te horen. Het behoort niet tot de verborgen dingen, die voor de HERE onze God zijn. Deut. 29 : 29.

Het is ook niet aan de overkant van de zee, zodat men een vrijwel onmogelijke reis zou moeten ondernemen om het vandaar te halen.

Het Woord is vlak bij. Het mag zo maar gehoord en geloofd worden. Ja, zegt Mozes, het is in uw mond. Gij spreekt er over en gij vertelt het aan uw kinderen.

Het is ook in uw hart. Gij hebt het gehoorde in uw geheugen. Gij denkt er over na en herinnert u wat de HERE gezegd heeft.

Welnu, het gaat er maar om dat gij dat woord „doet”.

Nu moeten we dat woord „doet” niet misverstaan. We lezen het Oude Testament vaak nog zo wettisch.

Als we horen van de wet des HEREN denken we alleen maar aan geboden. Maar de wet des HEREN bevat ook het Evangelie.

Als de HERE de tien woorden bij Horeb horen doet is het eerste wat Israël verneemt : „Ik ben de HERE uw God, die u uit Egypteland uit het diensthuis uitgeleid heb”.

Hij begint met zich in genade aan zijn volk te geven.

Niet de eis gaat voorop, maar de belofte.

God begint niet met te vragen maar met te geven.

Met zijn genade is Hij ons altijd vóór.

Als er nu staat dat Israël het woord moet dóen, dan wil dat zeggen dat ze het woord moeten geloven met het hart en belijden met de mond.

Als de HERE met zijn belofte tot zijn volk komt, dan is het Hem welbehagelijk, dat die belofte geloofd wordt.

Maar als Hij dan met zijn bevelen tot zijn

volk komt, wil Hij ook, dat ze daaraan denken om die te doen.

Niet om daardoor Gods genade te verwerpen, want die hebben ze al. Maar om de HERE uit dankbaarheid en liefde te dienen.

Wat wordt het ons gemakkelijk gemaakt ! Maar groot is daarom ook de verantwoordelijkheid.

Als een doodzieke naar het andere eind van de wereld zou moeten reizen om medicijnen te halen zou hij kunnen zeggen : Maar dat kan ik niet.

Als echter de medicamenten naast hem gezet worden of in de mond gelegd, kan hij zich niet verontschuldigen als hij niet wil slikken.

God brengt ons het woord der genade vlak bij.

Het medicijn van het Evangelie wordt ons in de mond en in het hart gelegd. Alleen onwil om te geloven doet een mens verloren gaan.

In Rom. 10 haalt Paulus dit woord uit Deuteronomium aan.

Ten bewijze, dat we worden gerechtvaardigd door het geloof alleen. God heeft door Christus alles voor zijn volk in orde gemaakt.

Zelfs staat er geschreven : „Want God was in Christus de wereld met Zichzelf verzœnende, hun zonden hun niet toerekenende, en heeft het woord der verzoening in ons gelegd”. II Cor. 5 : 19.

Niemand hoeft naar de hemel opklimmen om Christus vandaar te halen en zich toe te eigenen.

Niemand hoeft naar de afgrond afdalen om Christus vandaar naar boven te brengen.

Want Hij komt tot ons in het Woord, dat wordt verkondigd.

„Nabij u is het woord, in uw mond en in uw hart. Dit is het woord des geloofs dat wij prediken : indien gij met uw mond zult belijden de Here Jezus en met uw hart geloven, dat hem God uit de doden heeft opgewekt zult gij zalig worden”. Rom. 10 : 8 en 9.

Er zijn nog duizenden die deze weg te gemakkelijk vinden.

Onder hen zijn ook predikers. Ze menen Gode een dienst te doen, door allerlei eisen te stellen waaraan moet worden voldaan, eer men het Evangelie mag geloven. Een mens moet om zo te zeggen de hemel bestormen of in de afgrond afdalen om Christus zich toe te eigenen.

Ik las voor enige tijd, dat een dienaar van het Evangelie klaagde over het kruis van een bijna veertigjarige ambtsbediening. Als ik me niet vergis bestond dat „kruis” daarin, dat de gemeenten die hij gediend had, de weg van het Evangelie al te gemakkelijk vonden.

Wat is de weg van het Evangelie toch eigenlijk eenvoudig.

Waarom hebben zovelen daar toch bezwaar tegen ?

Ik heb me in de arbeid in de gemeente daarover vaak verwonderd. Levendig herinner ik me menig gesprek met een „bekommerd” christen. We spraken over het Evangelie. Over de liefde Gods.

En de genade van Jezus Christus. En de gemeenschap des Heiligen Geestes. Over de vergeving der zonden en het eeuwige leven.

En het einde van het gesprek was dan vaak, dat de bekommerde broeder zei : „Och mocht ik daar nu maar deel aan hebben”.

Dan heb ik wel eens gezegd : Maar het Woord is toch in uw mond ?

Ge spreekt er toch van ? En het is toch in uw hart ? Ge denkt er toch over en ge denkt er over na ? Meent ge dan niet wat ge zegt en zijn het dan maar ijdele gedachten, die ge aan het Evangelie wijdt ?

Het laatste woord was dan soms : „Maar het gaat zo gemakkelijk niet”.

Daar kan een predikant verdriet van hebben. Zou de HERE er ook geen verdriet van hebben ? En zouden wij allen de HERE geen verdriet doen door onze twijfelmoedigheid en ongelovigheid ?

Hij zet ons in de grootste rijkdommen. Nodigt ons toe te tasten.

Dringt bij ons aan : Het mag gerust, het is Hem welbehagelijk.

Er is voor ons vergeving der zonden en eeuwig leven.

En dat alles om niet, gratis, te geef. Pak maar aan.

Het Woord is niet ver, maar nabij. En het is echt gemeend.

Waarom zijn we vaak nog zo arm temidden van al die rijkdommen ?

We lezen soms van mensen, die rijk zijn en als bedelaars leven. Ze durven geen cent uitgeven. Leven van echte bedelarij.

Worden op kosten van de gemeenschap tenslotte in een zieken- of verpleeghuis opgenomen. En als armen begraven.

En dan blijkt soms dat ze schatrijk waren. Schatrijke bedelaars !

We mogen rijk zijn. Want nabij u is het Woord : „Komt herwaarts tot mij, allen die vermoeid en belast zijt en Ik zal u rust geven.

Neemt mijn juk op u en leert van mij, dat ik zachtmoedig ben en nederig van hart ; en gij zult rust vinden voor uw zielen.

Want mijn juk is zacht en mijn last is licht”.

H. J. JAGER.

UIT DE INHOUD :

Nabij u is het woord	H. J. J.
Positieve arbeid	C. V.
Becijferde Psalmreformatie	D. W. L. M.
Een honderdjarige (II)	J. M.
Libera nos, Domine !	J. B.
Hoe zullen de doden opgewekt worden ? en met hoedanig lichaam zullen zij komen ?	B. T.
Einde van een Kuyperiaanse wereld	G. P.
Economische aspecten (III)	P. G.
Kamperen (5)	G. de L.
Kerknieuws	

POSITIEVE ARBEID

Wie oplettend de gang van zaken onder het gereformeerde volk nagaat, zal zonder twijfel een zekere kentering in de houding, de verlangens, de activiteit daarvan hebben opgemerkt.

Tot dusver was in de publicaties uit onze kring, en dan speciaal in de pers, het afwijzende, het negatieve, de kritiek het dominerende.

Dat was reeds begonnen in de tijd vóór en tijdens de vrijmaking. We moesten toen een zware strijd voeren tegen allerlei verkeers, dat men ons wilde opdringen. Langzamerhand en geruisloos waren in de gereformeerde kerken allerlei opvattingen omtrent verbond, belofte, kerk, gemene gratie ingedrongen, welke geen steun vonden in de confessie. Zolang die in de vrije theologische discussie bleven, kon daaromtrent rustig in de pers worden gepolemiseerd. Maar heel anders werd de zaak, toen men die als leeruitspraken, als confessionele verklaring, een bindende kracht wilde geven in de kerken en voor de consciënties. Toen moest alles op alles worden gezet om dat kwaad te voorkomen en, toen het er eenmaal was, het zo mogelijk weer weg te werken. En daartoe was kritiek nodig, kritiek en nog eens kritiek. Hoe ontzaglijk veel kritische arbeid is er in die dagen niet verricht om het onhoudbare van de synodale constructies aan te tonen, om voor het minst te laten zien, dat, wat de synode wilde, niet als confessionele uitspraak in de kerk mocht worden bindend verklaard.

Hetzelfde gold ten aanzien van de kerkregering. Geleidelijk waren allerlei hiërarchische tendenzen de kerk binnengeslopen. Ze culmineerden in synoden, die eigenmachtig haar agendum aanvulden, haar zittingstijd verlengden en speciaal het heilig recht der kerken, om, als dat nodig mocht zijn, haar ambtsdragers zelf te schorsen en af te zetten, aan zich trokken. Ook ten aanzien daarvan werd kritiek en nog eens kritiek geleverd.

En sinds de vrijmaking, we kunnen en moeten óók zeggen: sinds de wereldoorlog, is deze kritische arbeid steeds voortgegaan. En ze hield zich niet alleen, zoals dat in het begin het geval was, nagenoeg uitsluitend bezig met wat in de kerk geschiedde. Neen, ze richtte zich op het gehele leven. Er werd kritiek geleverd op wat zich in het staatkundige leven voltrok en op wat men in de sociaal-economische sector van de menselijke samenleving ontdekte. Men richtte zijn kritische aandacht op de positie en het gehalte van het gezinsleven in onze dagen. Maar men kritiseerde niet minder de gang van zaken in de wereld van het onderwijs. Men ging de evoluties na in het leven der jongeren enz. enz.

Wie als christen, die naar het Woord Gods wilde leven, de ontwikkeling der dingen sinds 1945 enigermate volgde, was er diep van overtuigd, dat deze kritische arbeid moest worden verricht. Want voor hem was het onmiskenbaar — het was de grote zorg en het grote verdriet van zijn leven — dat het christelijke, het gereformeerde, leven in ons Vaderland zienderogen verwereldlijkte, daarom verzwakte en daardoor ook al minder zijn grote roeping in het volksleven vervulde. We zagen en zien de langzaam voortschrijdende, maar zekere triomf van de doorbraak-ideologie met al haar achtergronden en consequenties. Die betekent een omzetting van het kerkelijke en christelijke leven zó diep, dat men de gevolgen daarvan eenvoudig niet kan overzien. Hand in hand daarmee openbaarde zich een acute verwereldlijking in het nagenoeg kritiekloze aanvaarden door de grote massa van het moderne vermaak en de moderne cultuur. Woorden van Dr. Kuyper als: „Onder de Nederlandse christenen sedert de Reformatie is het lot- en kansspel afgeschaft, het dansen veroordeeld en het bezoeken van publieke vermakelijkheden afgekeurd... Dienovereenkomstig is het tot op voor zeer korte tijd in onze ernstige kringen gewoonte en regel van opvoeding geweest, ook onze kinderen absoluut van zulke dingen af te houden”, werden met meewarig lachen afgewezen.

Wat met de christelijke scholen gebeurt is evident. Neen, men mag niet generaliseren.

Maar het is toch wel veelzeggend en verontwaardigend als het „Vrije Volk” met grote vreugde constateert: „De sympathie voor de P.v.d.A. is onmiskenbaar in de kringen van het Chr. Onderwijs”. En hoe staat het met het Middelbaar Onderwijs? Is het niet heel dikwijls zo, dat de ouders, in plaats van bij de opvoeding van hun kinderen een sterke steun van deze scholen te ontvangen, zich ook nog als taak toegewezen zien allerlei slechte invloeden, die vanuit deze scholen op hun kinderen inwerken, tegen te gaan?

En zien we niet vlak voor onze ogen hoe de Staatsmacht als een veelarmige poliëp langzaam en zeker en zeer systematisch het gehele leven gaat omknellen. Wordt de Staat niet al meer een — nu nog vriendelijk lachende — Leviathan? Viert het koude socialisme niet van jaar tot jaar zijn triomfen? Wordt door de christelijke partijen en organisaties niet uitermate zwak en weinig principiëel daartegen gereageerd? Waar zien we een stijlvolle houding en een krachtig verzet tegen de aantasting van de macht der Kroon en de onttaarding van het parlement?

Tegen dat alles, en nog véél meer, moest en moet worden gesproken. Kritiek, rusteloze kritiek moet daarop worden uitgebracht. Er moet geworfeld worden, opdat de kritische zin der broeders niet verzwakt; de gewenning aan het kwaad het geestelijke leven niet vergroot en verstompt en de weerstanden tegen het kwaad niet worden weggebroken.

Maar, en we kunnen daar niet dankbaar genoeg voor zijn: allerwege begint het besef door te breken, dat deze negatieve, kritische arbeid niet genoeg is. Dat het moet komen tot **positieve** arbeid. Dat we niet alléén moeten zeggen hoe het **niet** moet. Men begint in te zien, dat als de uitgebrachte kritiek werkelijk gefundeerd is, als ze uit een echte levensovertuiging, uit een levend geloof opkomt, ze moet begeleid worden door een thetische, positieve uiteenzetting van de wegen en middelen, welke er toe kunnen leiden om niet alleen het kwade af te wijzen, maar het ook te overwinnen en te vervangen door het goede. Ja, men begint te beseffen, dat de waarde en de ernst der uitgebrachte kritiek vooral daaraan kan en moet getoetst worden of ze vergezeld gaat met, ja, opkomt uit en tegelijk ook culmineert in een heldere visie op wat **positief** de roeping der christenen is in elke sector van de samenleving.

Inderdaad dit besef breekt hoe langer hoe sterker door.

Ik wil een paar dingen noemen, welke daarop duidelijk wijzen.

Allereerst wijs ik op de zo goed geslaagde conferentie van het Geref. Sociaal en economisch Verbond en Verband. De voorzitter daarvan besprak met grote kennis van zaken het probleem van de Euromarkt. Maar hij beperkte zich niet tot een indringende kritiek op het, toen voor de massa nog onbekende, in Rome ondertekende, project. Integendeel, hij gaf waardevolle aanwijzingen omtrent de — noodzakelijke — integratie van Europese economie. Drs. Lamet ging rechtstreeks in op de vraag of een „positieve houding” in het maatschappelijk leven vandaag mogelijk is: Het zo mogelijk leveren van een positieve bijdrage in de oplossing van de sociaal-economische vragen was daarbij zijn begeerte en doelstelling. En Drs. De Jong gaf een boeiende analyse van wat gereformeerden — Calvijn, de mannen der „nadere reformatie”, Kuyper, Colijn — op sociaal economisch gebied dachten. Ik geloof, dat verschillende resultaten van deze knappe studie van grote betekenis zullen zijn bij het zoeken van een positieve houding en het leveren van een positieve bijdrage in de sociaal-economische destructie van onze dagen. En — wat op dit congres werd gehoord, was een exponent van wat het veelgelezen „Ambt en Plicht” bij de voortduur méér geeft.

In de tweede plaats wil ik in dit verband wijzen op wat in de leidende kringen van het G.P.V. leeft: Het is duidelijk, dat ook daarin de noodzaak om méér positief te werken de geesten al meer grijpt. Ds. Den Boeft schreef in het laatste nummer van Politeuma, dat men in het G.P.V. wat de tegenwoordige leiding betreft „met een grote moeilijkheid”

zit. Deze bestaat daarin, dat men veelal moest gaan werken met homines novi (nieuwelingen). Dat brengt, aldus Ds. Den Boeft, grote gevaren met zich mee. Hij noemt er een paar: „We moeten heel sterk rekenen, zo schreef hij, met het gevaar van dilettantisme in de politiek. Dat is een houding, waaraan niet ten grondslag ligt gedegen onderzoek en diepgaande studie; men leeft uit improvisaties, vaak op het moment geboren. Er is het gevaar, dat we de oplossingen al te eenvoudig zien. Het valt niet mee alle facetten van een bepaalde zaak nauwkeurig en in zijn juiste verbanden onder ogen te zien. Ik kan me voorstellen, dat anderen wel eens kunnen lachen om al te goedkope oplossingen door een vrijgemaakte gegeven en we moeten dat lachen dan maar niet dadelijk als vijandigheid tegen het kruis gaan kwalificeren. We moeten ons rekenschap willen geven van de vraag, of we misschien in concrete moeilijkheden dwaze dingen hebben gezegd”.

Over een tweede gevaar dat z.i. „heel zwaar” weegt schrijft Ds. Den Boeft dit: „Ik vraag me af, of velen in onze kring niet leven in een andere wereld dan die werkelijk bestaat. Er schuilt een niet geringe mate van conservatisme in onze gelederen en dan bedoel ik met conservatisme in dit verband niet het vasthouden aan de oude beginselen van Schrift en belijdenis, maar het niet zien van de grote verschuivingen, die hebben plaats gevonden in de structuur van de maatschappij, met al de gevolgen, die dat voor het mensenleven heeft gehad. Velen hebben te weinig inzicht welk een wijziging in problemen en vragen de technisering van het leven, de urbanisatie en de massificatie hebben gehad op het leven van mens en wereld. Ik vrees, dat velen onder ons een generatie ten achter leven en dat ze maar doen alsof ze voor dezelfde vragen staan als de mensen van 50 jaar geleden. Ze zien niet welk een verschuivingen er hebben plaats gehad”. Samenvattend wat hij in dit verband wil zeggen vraagt Ds. Den Boeft: „Zijn we wel voldoende werkelijkheidsmensen? Leven we in de volle zin van het woord in de eeuw, waarin de HEERE ons heeft geplaatst en verstaan we daarin wel heel concreet onze taak en onze roeping? Ik vrees, dat hier ook ligt in zekere zin een discrepantie tussen de ouderen en jongeren. Dat is maar niet een leeftijdsverschil: ik vrees, dat het wel meer is. De jongeren maken een heel andere wereld mee, dan vele ouders in hun jeugd hebben meegemaakt en de ellende is: die ouderen zijn trouw gebleven aan een wereld, die bezig is te verdwijnen. Jong en oud spreken in velerlei opzicht een andere taal. We mogen voor deze dingen de ogen wel wijd open hebben. **We willen immers met een concrete boodschap komen in de dag waarin we leven.** Ik wil een woord van Schilder niet vergeten, dat ook politiek is toe te passen: we moeten geen tijdpreken houden, daar worden de mensen maar akelig van, maar we moeten preken op tijd houden, d.w.z. de mensen moeten gevoelen, dat de dominee, die preekt in de volle zin van het woord, staat in de dag waarin hij leeft”.

Het is uiteraard niet mijn bedoeling in dit artikel op deze belangwekkende beschouwingen van Ds. Den Boeft in te gaan. Ik citeerde zijn woorden alleen omdat daarin zo duidelijk uitkomt de begeerte naar

Redactieleden:

Dr. J. BOSCH, P. GROEN, Prof. Dr.
H. J. JAGER, Prof. C. VEENHOF

Adres van Redactie:

H. J. Jager, Jan v. Arkelstr. 7, Kampen

Medewerkers:

Ds. D. van Dijk, Groningen
Drs. W. K. van Dijk, Groningen
P. A. Hekstra, Rotterdam
Dr. D. Holwerda, Groningen
Drs. J. F. J. Lamet, Eindhoven
Ds. J. Meester, Amsterdam-Z.
Mr. Dr. J. Meulink, Enschede
D. W. L. Milo, Nunspeet
Drs. G. Puchinger, Utrecht
Drs. H. R. Rookmaaker, Amsterdam-Z.
Ir. J. Stellingwerff, Eindhoven
Ds. B. Telder, Breda
Ds. C. Vonk, Schiedam
Ds. D. K. Wielenga JDzn, Rotterdam

positieve arbeid en positieve voorlichting. Men lette vooral op de zin die we onderstrepten.

En niet anders is het in de kringen van de gereformeerde onderwijzers en onderwijzeressen. Wie de conferenties meemaakt welke zij in de paasvacanties houden, weet, dat ook in deze mannen en vrouwen de overtuiging leeft, dat er gestudeerd, gewerkt, ja, geworsteld moet worden om tot het geven van waarlijk Schriftuurlijk onderwijs te komen. Er leeft in deze conferenties een grote belangstelling voor de vragen van de pedagogiek en de methodiek en de achtergronden daarvan. De discussies staan er op hoog peil. En evenals op de conferentie van het sociaal economisch verband was de geest daar voortreffelijk. Men besefte dat als men een school heeft met een goede grondslag, het eigenlijke schoolwerk nog „van d(i)e grond af” moet beginnen. En dat men daarbij met een aantal Satzen en kreten niets begint.

We begroeten al deze uitingen van het besef dat onze dagen om positieve arbeid roepen met grote vreugde. Neen, daarmee zijn we er nog lang niet! Maar als zal komen wat

we zo vurig hopen, dan moet het in ieder geval zó beginnen. Wat dan voorts geschieden moet is: studeren, studeren! Het geldt voor alle levenskring gelijkelijk: alleen wie de zaken waarover het gaat door en door kent kan iets positiefs, iets goeds tot stand brengen. En voor dat studeren is voorts nodig: een hartelijke samenwerking van allen die werkelijk uit het woord Gods leven. Een samenwerking óók van mannen en vrouwen van allerlei wetenschap. En dan een waarin het onderling vertrouwen alle verhoudingen beheerst. Als men tot het niveau van het elkaar vliegen afvangen zou afdalen is alles verloren. Het is te hopen dat velen zich tot deze samenwerking zullen opmaken. „Wie weet” geeft de HERE in zijn genade ons dan nog het voorrecht iets positiefs te mogen leveren in de verwarring onzer dagen. En als Hij dat doet, dan zal ook het schone woord van Zacharias (8 : 23) in vervulling gaan: In die dagen zullen tien mannen uit volken van allerlei taal vastgrijpen, ja vastgrijpen de slip van een Judees man, en zeggen: wij willen met u gaan, want wij hebben gehoord dat God met u is”.

C. VEENHOF.

geheel niet gezongen; dat is veel. En dat hierin een toevalligheidsfactor meesprekt, blijkt daaruit, dat behoorlijk bekende en geliefde psalmen zijn overgeslagen, als psalm 15, 76, 82, (in de Vrijmaking juist zeer gewaardeerd), 128, 134, 137 en 142. Andere, minder bekende psalmen, als ps. 148, 129, 120, 57, 58 en 59, werden daar overigens herhaaldelijk gezongen, doch in de peiljaren 1950 en 1951 niet gebruikt.

4. **Geref. Kerk Breda.** Tenslotte hebben wij nog 104 zondagen van Breda nagegaan, liggende tussen Mei 1948 en Febr. 1951, en wel uitsluitend diensten welke door de pastor loci werden geleid. Ingewijden vermoeden al, dat deze resultaten nog aanzienlijk boven het gemiddelde liggen, en zij krijgen gelijk ook. Wij namen met vreugde deze cijfers bij ons vergelijkingsmateriaal, omdat zij aantonen welk een zegen er voor de gemeente is gelegen in één herder, die zijn schapen de grazige weiden weet te wijzen. In Breda kent men het psalmboek als weinigen.

Daarbij merken wij nog op, dat de kerken van Nunspeet en Breda slechts over een harmonium of een piano hebben te beschikken; veel steun kunnen de zangers daar dus niet verwachten.

Wanneer we nu iets vertellen van de gevolge werkwijze, lijkt het ons juist dat wij alleen de noodzakelijkste verantwoording geven; details van dit weinig verheffende cijferwerk zouden u slechts vermoeien.

Om te beginnen is van elke psalm genoteerd, hoe vaak een couplet is gezongen; m.a.w. is geturfd, hoeveel malen de melodie heeft geklonken.

Aangezien een psalm met 88 coupletten uiteraard veel vaker geklonken heeft dan een met 2 coupletten, is vervolgens berekend, hoe het werkelijk frequentiecijfer is; d.w.z. het bij eerste telling verkregen getal is gedeeld door het aantal coupletten der psalm. Is bijvoorbeeld psalm 1 (met 4 verzen) 12 x gezongen, dan is het werkelijk frequentiecijfer $12 : 4 = 3$.

In de derde plaats moesten de 4 statistieken onder één noemer worden gebracht, wilden wij enig recht van vergelijking verkrijgen. Als noemer is gekozen de statistiek van het Ger. Weekblad, beschouwd als resultaat van 14 kerken over 2 jaren.

De gegevens van de „9 Gelderse Kerken” (d.i. 9 kerken over 1 jaar) zijn dus met $14/9 \times 2/1$ vermenigvuldigd, alvorens ze naast die van het „Ger. Weekblad” te leggen.

De uitkomst van de Ger. Kerk Nunspeet (1 kerk over 2 jaar) is met 14 vermenigvuldigd, om vergelijkbaar te worden met de rest.

De tellingen van de Ger. Kerk Breda (1 kerk over 2 jaar) eveneens. Na afloop van de berekeningen zijn afrondingen op gehele getallen toegepast. Gelijktijdig met deze berekeningen zijn de werkelijke frequentiecijfers vastgesteld, welke eindelijk naast elkaar zijn opgesteld.

Onze statistiek gaat er dan als volgt uitzien:

	9 G.K.	G.Wbl.	Nsp.	Brd.	
Psalm 1	12 x	12 x	25 x	0 x	gezongen
2	18	14	16	14	
3	12	10	42	21	
4	4	5	21	7	
5	1	4	7	11	
6	2	5	7	14	
7	1	0	2	8	

en zo voort.

Het is natuurlijk onjuist om te menen, dat Nunspeet als regel ps. 1 zingt, en Breda nooit. Zulk een afzonderlijk geval is — mede tengevolge van de vertekening, die door de vermenigvuldigingen is ontstaan — onvoldoende houvast voor zulk een conclusie. Eerst wanneer we de cijfers over alle 150 psalmen nagaan, vallen er voorzichtig enige conclusies te trekken.

Interessant wordt het nu bijvoorbeeld, om vast te stellen, hoeveel psalmen in de „14 jaren” helemaal niet, of slechts een, twee of drie maal zijn gezongen, hetgeen eveneens op verwaarlozen neer komt.

Dan vinden wij:

	9 G.K.	G.Wbl.	Nsp.	Brd.
0 x gezongen	19 ps.	15	23	12
1 x	23	19	2	1
2 x	12	8	8	3
3 x	9	11	4	5
	63	52	37	21

Becijferde Psalmreformatie

I

Indien de Vrijmaking tevens Wederkeer inhoudt, wederkeer tot Gods Woord, dan moet zij zichtbare resultaten afwerpen ten aanzien van het gebruik van de psalmen.

Want ook de psalmen zijn Gods Woord. Ze vormen vrijwel het enige, wat de gemeente zelf op de lippen neemt, in de eredienst. Is er werkelijk een verdiept inzicht gekomen in het Woord, dan zal de kerkzang rijker zijn geworden. Dan hebben de gemeenten een nieuwe blik gekregen op de schatten die ons in het psalmboek zijn geschonken, om daarmee tot onze HEERE te spreken.

Deze wetmatigheid sprak voor ons sedert de jaren 1944 e.v. als vanzelf. Eerlijk gezegd: we hebben wel eens gehoopt, de oprechtheid der Vrijmaking te mogen toetsen en aan te tonen aan de hand van het cijfermateriaal, dat de kerkelijke psalmzang oplevert.

En wij menen, dat wij de broeders enige cijfers mogen voorleggen, welke kunnen aantonen, dat onze kerken de waarde van ons kostbare psalmboek iets beter zijn gaan inzien. Er wordt meer gezongen onder ons. Er worden heel wat „onbekende” psalmen gezongen. Werd voorheen, tot in de dertiger jaren, feitelijk tweederde tot driekwart van ons psalmboek als waardeloos terzijde gesteld, thans liggen de verhoudingen een stuk beter. Wij zijn er nog niet. Maar wellicht kan het onderstaande ertoe meewerken, dat ons volk meer de heerlijkheid der psalmen gaat beleven, ze meer gaat zien als liederen des Verbonds.

Het spreekt vanzelf, dat wij — om met recht enige conclusies te trekken — over vrij veel cijfermateriaal moeten beschikken. Voorts, dat de cijfers niet slechts van één kerk of één predikant afkomstig moeten zijn, doch een behoorlijk deel van de kerkelijke landkaart beslaan. Tenslotte moet er betrouwbaar vergelijkingsmateriaal bestaan. Over het bestudeerde materiaal moet dus vooraf iets worden verteld.

1. **Negen Gelderse Kerken.** In de eerste plaats hebben wij gebruik gemaakt van het materiaal, door 9 Gelderse Kerken (de Gereformeerde Kerken van Arnhem, Apeldoorn, Bennekom, Ede, Nunspeet, Nijmegen, Velp, Wageningen en Wolfheze) in de periode van 1 October 1933 tot 1 Oct. 1934 verzameld. Men vindt deze statistiek in „Organist & Eredienst” van Oct. 1935 vermeld. Een jaar is niet veel, om na te gaan, welke psalmen, en in welk aantal, gezongen zijn. Maar deze statistiek, die de psalmzang in 9 zeer uiteenlopende gemeenten bevat, heeft toch wel waarde. Hoe ongelooflijk het moge klinken: in dat ene jaar zijn slechts 19 psalmen in 't geheel niet gebruikt. Wel zijn veel psalmen slechts een of twee maal gebruikt. Maar dat neemt niet weg, dat de „9 Gelderse Kerken” — in een tijd waarin het kerkelijk leven slap

was, de gezangen van Middelburg werden ingevoerd, en voorstellen tot wijziging der belijdenis werden behandeld — zeker geen ongunstig beeld van haar tijd geven.

2. **Statistiek „Gereformeerd Weekblad”.** Hiermee zij bedoeld een statistiek, welke dhr. C. D. Voogd van Wageningen in het „G. W.” van 8 Sept. 1950 publiceerde. Zij beslaat 15.000 verzen, gezongen in diverse kerkgroepen in verschillende delen van het land, en betreft de periode van Oct. 1948 tot Juli 1950.

Vooraf met deze statistiek zijn wij ingenomen; zij is als achtergrond te beschouwen voor onze „vrijmakings-cijfers”. Het onderzoek is n.l. respectabel geweest; 15.000 verzen in 22 maanden wil zeggen: een onderzoek over 15 kerken. Om de cijfers wat gemakkelijker hanteerbaar te maken, wijzigden wij ze theoretisch in: 14 kerken gedurende 2 jaren. Het is mogelijk, dat bij dit materiaal over „diverse kerkgroepen” ook enige gegevens uit de vrijgemaakte kerken verwerkt zijn. Dat is niet erg. Wij hopen aan te tonen, dat hierdoor de vergelijking des te meer waarde krijgt.

Overigens willen wij reeds thans opmerken, dat in de gebonden kerken het psalmboek intensiever gebruikt wordt dan in 1934. Wellicht is hierin mede de arbeid van de „Stichting Psalmgezang”, de „Geref. Organistenvereniging” en van „Organist en Eredienst” verdisconteerd. Overigens is deze vooruitgang nog niet verbluffend.

3. **Geref. Kerk Nunspeet.** Als derde gegeven dient het statistisch materiaal betreffende de psalmen, in de G. K. te Nunspeet gezongen, en wel over 2 volle jaren, 1950 en 1951. In die tijd hebben aldaar (Nunspeet is vacant) 42 vrijgemaakte predikanten het Woord bediend. Sommige eenmaal, andere twee of meermalen. Deze 42 predikanten bestrijken samen bijna de gehele kerkelijke landkaart, hoewel de predikheren uit Zwolle en Kampen in verhouding het talrijkst voorkwamen.

Met deze (derde) statistiek willen wij voornamelijk aantonen, in hoeverre de Vrijmaking een verdieping van de psalm-kennis, een voortgaande psalmreformatie heeft gebracht. Men kan in deze statistiek immers de gegevens vinden niet slechts van de éne kerk van Nunspeet, doch feitelijk van 42 diverse kerken in den lande. Het zijn niet maar enkele predikanten, die (toevallig) geïnteresseerd zijn in ons psalmboek, maar het zijn welgeteld 20% van al onze predikanten en emeriti. Wanneer deze 20% aanzienlijk meer gebruik laat maken van onze psalmen, schijnt de conclusie gerechtvaardigd, dat wij van een algemene opleving in de psalmzang mogen spreken.

Daarbij zijn de gegevens van Nunspeet zeker niet geflatteerd uitgevallen. Niet minder dan 23 psalmen zijn in die 2 jaren in 't

Was het in de dertiger jaren dus zo, dat 63 van de 150 psalmen bijna nooit gezongen werden, in de publicatie van het „Ger. Weekblad” (jaren 1948/50) is dit cijfer gedaald tot 53; aanvankelijke verbetering.

In Nunspeet, dat waarschijnlijk wel als gemiddelde voor de vrijgemaakte kerken mag gelden, is het verwaarloosde deel van de psalmbundel nog 37 stuks, dat is bijna een kwart. Aangezien het materiaal echter over slechts 2 jaar loopt, dient hier billijkheids-halve nog te worden opgemerkt, dat onderzoek over een breder tijdvak aanzienlijk gunstiger resultaten geeft.

In Breda zijn in de onderzochte 2 jaren slechts 21 psalmen nooit of bijna nooit gezongen. Dit is een wel zeer opmerkelijk cijfer, wanneer we bedenken dat — toevalligerwijze — psalmen zijn weggelaten als: ps. 1 — 38 — 76 — 78 — 137 en 139, die men toch algemeen zingt.

Wij houden de essentie van onze vondsten nog even vast voor een volgend artikel, en bieden onze lezers vooraf nog enige andere cijfers en conclusies.

1) Hierboven gaven wij enige cijfers over het niet, of vrijwel niet, gebruikte deel van ons psalter. Het is echter ook aardig te weten, hoezeer een (steeds geringer wordend) deel der psalmen in aanzien verre verheven is boven de rest.

Dat blijkt wanneer we het slot van de aangeduide statistiek bezien:

	9 G.K. G. Wbl.	Nsp.	Brd.
50 x gezongen			1 ps.
51	1 ps.	1 ps.	1
52		1 ps.	1
54		1	1
56		1	1
58		1	
60			2
61	1		1
64	1		
65		1	1
66		1	
67		1	
70		1	
77		1	
79			1
82		1	
84 x gezongen			2 ps.

Nog eens: wij verliezen niet uit het oog, dat de verhoudingen tengevolge van de verme-

nigvuldigheden ietwat al te praegnant zijn geworden, maar constateren toch met enige zorg dat sommige psalmen blijkbaar 84 x zoveel worden gezongen als andere. Hetgeen gaat lijken op een aanvechtbare uitverkiezing en verwerping.

2) Het zingen van gehele psalmen krijgt langzamerhand weer de aandacht. Dat mag ook wel eens. Al te lang heeft het gebruik van losse psalmversjes schade aangericht in onze kerken; namelijk dat wij in die uit-het-verband-gezongen-versjes, nieuwe en vaak onschriftuurlijke inhouden gingen lezen.

Over de 9 Gelderse kerken en die van het „Ger. Weekblad” is ons niets naders bekend. Wel telden wij in 2 jaren Breda'se kerkzang niet minder dan 57 gehele psalmen. Dat is eenmaal per 2 weken een gehele psalm, achtereen gezongen. In Nunspeet was dat minder: 15 stuks.

3) Het zingen van diverse coupletten van een psalm achtereen is ook al 'n goed ding, om die psalm als liturgische eenheid (en Gods Woord als één en ondeelbaar) te verstaan. Zo vonden wij in die 2 jaren de volgende cijfers:

	Nsp.	Brd.
3 verzen achtereen gezongen:	115 x	167 x
4 verzen	43 x	86 x
5 verzen	13 x	12 x
6 verzen	2 x	—
7 verzen	3 x	—

En merkwaardig is, dat de gemeente — wanneer zij vele coupletten van een psalm achtereen zingt — zelden moeheid, maar veeleer aandacht en opgewektheid doet blijken. Dikwijls is het slotcouplet een bekroning, welke de indruk geeft als verstond de gemeente de psalm thans pas goed.

4) Sommige predikanten hebben de gewoonte, na de Wet of Geloofsbelijdenis een vers te doen zingen uit de psalm, waaruit de voorzang ook is gekozen. Bizarroder prof. Holwerda deed dat graag. Ds. B. Telder van Breda niet alzo. In Nunspeet sloot de toezang in 38 gevallen aan bij de voorzang.

Als gezegd: dit waren enige voorlopige resultaten van onze statistische arbeid. In een volgend artikel hopen wij meer, en belangrijker materiaal u voor te leggen.

D. W. L. MILO.

speculair, het was niet eens erg duidelijk. **Moest dat nu zo?** Was het wel in orde, dat deze broeders een begin maakten met de afscheiding en met het afzonderlijk bestaan van de kerkengroep, welke later de naam zou krijgen welke ze nu draagt, namelijk Christ. Geref. Kerk? Wij wezen de vorige keer op dat **niet duidelijke begin**. De broeders die heengingen zeiden zelf, dat ze niet wilden en durfden zeggen dat de oude Hollandse Kerk geen (ware) kerk was. Nu als men dat niet durft zeggen, mag men dan wel heengaan? Is zo'n daad geen **kerkscheuring**?

Ook in de afgescheiden kerken hier te lande was men niet ingenomen met deze nieuwe scheiding in Amerika. Het heeft jaren geduurd eer men tot correspondentie kwam. Eer men tot erkenning kwam van deze kerken en dus impliciet, tot de erkenning dat deze broeders goed gehandeld hadden door zich af te scheiden.

Nu wij bij dit eeuwgetij staan, willen wij in dit artikel ook even verwijlen bij de oude Hollandse kerk in Amerika (The Reformed Church), de kerk waarin Van Raalte de zijnen heeft binnengeleid.

Eerst een **terugblik** op deze kerk. Zij is begonnen onder de West Indische Compagnie. De eerste kerk werd geïnstitueerd in 1628 en bestaat nog in New York²⁾. Dat is een soort moederkerk geworden. In de eerste jaren was zij ondergebracht in de classis Amsterdam. Let wel de classis Amsterdam hier te lande! Onder de gouverneur Peter Stuyvesant ontwikkelde zij zich tot meer zelfstandigheid. In 1664 dwong de Engelse vloot de nederlandse kolonie Nieuw Amsterdam tot overgave. Onder de engelse heerschappij had de Hollandse kerk het niet altijd gemakkelijk. Maar ze is blijven bestaan. Ook na de vrijheidsoorlog en de revolutie.

Zij had en hield de nederlandse **Drie Formulieren van Enigheid** als belijdenis. Zij heeft die vandaag nog als confessionele grondslag.

De kerkregering is zoals de kerkenorde van Dordrecht voorschrijft. Dat wil zeggen men kent er een kerkverband dat in classicale en synodale vergaderingen zich manifesteert.

Deze kerk heeft tegenwoordig twee theologische hogescholen voor de opleiding van haar predikanten, namelijk te New Brunswick, opgericht 1766, en het **Western Theological Seminary** in Holland, Michigan. Zij doet veel aan zending. Heeft zendingsposten in Indonesië, Syrië, Zuid-Afrika, Arabië, in Amoy, India en Japan. In haar kring verschijnt een bekend maandblad voor de zending dat altijd zeer frisse lectuur uit de **praktijk** van de zendelingen en hun helpers en helpsters bevat en dat er zeer aantrekkelijk uitziet.³⁾

Nu een blik op deze oude Hollandse kerk, zoals zij **vandaag** er voorstaat, **wat betreft haar confessionele zuiverheid**. We deelden zoeven mee dat deze kerk nog staat op **dezelfde** confessionele grondslag als onze kerken.

Betekent dat, dat zij in haar **leer en haar hele leven** gereformeerd begeert te zijn? Helaas moeten wij zeggen **dat dit laatste niet zo is**.

Ten bewijze van deze krasse uitspraak wijzen wij op het feit, dat deze kerk sinds 1908 is aangesloten bij de Federale Raad van Christelijke Kerken in Amerika. In dat jaar werd deze Raad opgericht. „De machtigste politiek-kerkelijke organisatie” die ooit bekend is geweest in de annalen van het protestantisme in Amerika⁴⁾. Deze Raad staat het best bekend onder de naam van Nationale Raad van Chr. Kerken in Amerika.

Wat is er met deze Raad aan de hand? Hij staat op een **onchriftuurlijke** grondslag. En zoals dr C. v. d. Waal heeft geschreven, hij is al meer een bastion geworden van hen, die het Wóórd des koninkrijks vrijzinnig interpreteren en die menen het koninkrijk

²⁾ Collegiate Reformed Protestant Dutch Church of New York.

³⁾ De naam van de periodiek is Missionary Monthly. Het zal misschien voor sommigen interessanter zijn dat ik hier mededeel, dat dr H. A. Oussoren, vroeger geref. predikant in Middelburg, waar hij niet met de vrijmaking meeding, vrij regelmatig in dit blad stukjes over vreemde godsdiensten publiceert!

⁴⁾ Aldus Henry P. KIK in „The Reformed Faith in Conflict” blz 1.

Buitenlandse kerken

een honderdjarige

II.

In ons eerste artikel over het eeuwgetij van de Christelijke Gereformeerde Kerk in de Ver. Staten van Noord Amerika, maakten wij melding van het feit, dat het in april honderd jaar geleden was, dat deze kerk of liever kerkengroep, begonnen is tot een **zelfstandig** bestaan als kerkengroep te komen.

De geschiedenis van de emigranten uit de kringen der afgescheidenen in de jaren 1846 en '47, onder leiding van de predikanten A. C. van Raalte, H. P. Scholte en C. van der Meulen en anderen, hebben wij als bekend verondersteld. Toen de mensen, die onder leiding van Van Raalte vertrokken waren, zich in de wouden van de Staat Michigan gevestigd hadden, hebben zij zich dáár, ook onder leiding van Van Raalte kerkelijk aangesloten bij de oude Hollandse kerk¹⁾, welke zij in de Ver. Staten aantreffen, speciaal in het oostelijk deel van de Staten. Zij hebben dat niet direct gedaan. Zij zijn begonnen met hun eigen zelfstandig kerkelijk leven voort te zetten, zoals ze dat in ons land gewend geweest waren. Maar na enige aarzeling zijn zij in 1849 zich gaan aansluiten bij genoemde oude Hollandse kerk. En ze hebben dat gedaan onder de aandrang van Van Raalte, die veel hulp en vriendschap had ondervonden en blééf ondervinden van verschillende per-

sonen uit deze kerk, met name van een der predikanten, dr Wyckoff van Albany.

Na acht jaren kwam echter de breuk, waarvan wij in ons eerste artikel melding maakten. Er ontstonden bij sommige leden al spoedig bezwaren tegen de gewoonten, welke men in deze oude Hollandse kerken aantrof en die men in Nederland niet kende. Er werden gezongen gezongen. Nu, daar waren die afgescheidenen uit Nederland niet bijster voor geporteerd. De kerkelijke tucht werd er niet gehandhaafd, zoals dat behoorde. Het „gerucht” deed de ronde, dat er hier en daar zelfs vrijmetselaars werden toegelaten tot het lidmaatschap van de kerk en tot het heilig avondmaal. Kortom er ontstond behoorlijk wat onrust over die aansluiting. Die onrust leidde er toe dat men, het éérst in Grand Rapids, zag gebeuren, dat één en later méér broeders zich onttrokken aan de kerk en huisgodsdienst oefening gingen houden, omdat zij niet langer meekonden, „om des gewetens wil”, zoals ze zeiden. Eerst waren er geen predikanten bij deze „gescheidenen”. Maar in 1857 ging ds Van der Meulen mee en werd ter vergadering van de classis een officiële acte van Afscheiding aangeboden. Later volgden anderen. Zo is het begonnen met de Christ. Geref. Kerk.

Ds Van Raalte is zich tegen deze afscheiding blijven verzetten en is in de oude Hollandse kerk gebleven. En natuurlijk zijn velen met hem gebleven. Het begin was niet alleen niet

¹⁾ The Reformed Church of America.

Gods te realiseren door de uitvoering van een sociaal-economisch-politiek program. „Door allerlei resoluties en boodschappen, vaak tot de regering gericht, over alle mogelijke zaken van kinderbeperving tot ontwapening en geleide economie toe, werd een zeer grote invloed uitgeoefend. Daar men zich niet baseert op de Schrift, waren al deze manifesten ingegeven door de afvallige geest des tijds, waardoor ook de leiders der Federale Raad bezielde waren: pacifisme, socialisme, oecumenische „ordering” kon rekenen op de steun van de zijde van hen, die zeiden het protestantisme in Amerika te vertegenwoordigen”.⁵⁾

Wat deze leiders van de Federale Raad aangaat een paar voorbeelden.

Enkele jaren geleden verzorgde de Raad elke zondagavond z.g.n. nationale avonduitzendingen in het kader van een nationale radiouitzending, welke uitzendingen het karakter droegen van Dr Harry Emerson Fosdicks theologie. Diens Christologie, belangrijk onderdeel van zijn theologie, kan men onder anderen leren kennen uit een brief, welke hij schreef aan een zondagschoolonderwijzer, waaruit wij het volgende citeren:

„Ik ben liberaal (modernistisch J.M.) in de theologie, en ik ben dat altijd geweest sedert mijn jeugd. Ver van veranderingen te hebben doorgemaakt, ben ik altijd rechtuit gegaan met dit mijn standpunt enz.

Natuurlijk geloof ik niet in de maagdelijke geboorte of in de ouderwetse leer van de verzoening als een plaatsvervangend lijden en sterven; en ik ken geen enkele verstandige, christelijke kerken-dienaar die dat doet. De moeilijkheid met deze fundamentalisten is, dat zij onderstellen, dat iemand die niet instemt met hun leerschema, niet kan geloven in de diepe, substantiële, eeuwige waarheden van het christelijk evangelie dat mensens-levens verandert, en die de enige hoop op Christus verlosserschap in deze wereld bieden. Wanneer zij mij dan horen verkondigen deze eeuwige waarheden, dan denken zij, dat ik hun fundamentalisme moet geloven. Inderdaad ik zie deze (fundamentalistische J.M.) opvattingen als een verdraaiing van het evangelie”.⁶⁾

Een tweede voorbeeld. Nog onlangs wees dr Mac Intire, die al zoveel van de modernistische leiders van de Federale Raad met de stukken heeft aangewezen als loochenaars van de waarheden der heilige Schrift, op een **Paasboodschap** van de president van de Nationale of Federale Raad, dr Eugene Carson Blake, in het officiële orgaan van de Raad, de **OUTLOOK** van maart j.l.⁷⁾

Dr Blake liet daar drukken wat naar zijn mening, het paasfeit **wezenlijk** is. „Naar mijn opinie is het zo”, zo staat o.m. in deze paasboodschap te lezen, „dat paasgeloof is noch wezenlijk een geloof in een wonder dat lang geleden geschied is, noch wezenlijk een hoop dat God eens een wonder zal doen om ons van het verderf te verlossen”.

Dat is wel sterk. Hier wordt beweerd door de voorzitter van een Raad, waarbij zich twee en dertig protestantse kerken in Amerika hebben aangesloten, om sterk te staan, onder anderen tegen Rome, iets wat het paasfeit naar de Schriften, volkomen negeert. Paulus schrijft in 1 Kor. 15 dat Christus is opgewekt. Dat hoort bij het evangelie.

Als men dat wegdoet dan is het evangelie geen evangelie meer.

En in de tweede plaats, dat er een opstanding der doden komt. Dat wij daarop hopen. Als we niet geloven in een opstanding van doden dan is Christus óók niet opgestaan en dan is het evangelie een **leugen**. Dan zijn wij nog in onze zonden. Dan zijn óók verloren die in Christus ontslapen zijn.

Maar deze man beweert plechtig, dat het geloof in dat wat Paulus schrijft een **verdraaiing** van het evangelie is. En de leugens, die hij zelf voordraagt, die zouden het evangelie zijn!

Bij deze Federale Raad met zo'n voorzitter en met zulke leidende figuren als dr Blake

⁵⁾ Antithese of Synthese, blz 67.

⁶⁾ Uit Henry P. Kik a.w. blz 9.

⁷⁾ In de Christian Beacon.

Libera nos, Domine!

van Geerten Gossaert

De wind woei om het eenzaam huis
In 't laatste avonduur;
Toen lichtte een vreemde de klink der deur
En zat bij 't open vuur.

Ik dierf niet vragen wie hij was
En hij gaf teeken noch taal;
En ik noodde hem niet, maar hij zat aan
Naast mij aan 't avondmaal.

Mijn lippen trilden en in mijn hart
Laayde hittige haat;
Maar hij glimlachte en hief tot mij
Zijn bitterschoon gelaat.

En 'k sprak en zei: Ik ken u niet!
Wat, aan mijn haard, zoekt gij?
Doch hij antwoordde niet, maar hief zijn hand
En brak het brood met mij.

En ik herkende....; 's morgens vroeg
Is hij weer heengegaan....
Maar 't laatste van dit bitter lied
Zal God alléén verstaan.

Uit: *Experimenten* (1913), no. XI; sedert den 8en druk (1943), no. XII.

De Mérode heeft het ambacht o.a. van Gossaert geleerd. Ook hier in dit gedicht van 1913 de verberging van een levensgeheim in een gestileerde verbeelding, dit maal van een daemonisch gebeuren. De verberging heeft hier iets trots': de latijnse titel (*Libera nos, Domine!* d.i. Verlos ons, Heer!), de hier en daar gekunstelde taal en spelling (dierf; laayde); het verzwijgen van den naam van den vreemde, en van het eigenlijke conflict. Het zal een van die gedichten zijn, waarvan de dichter nog in 1946 schreef, dat ze zo intiem zijn, dat hij ze nog niet gaarne herlas, omdat ze te dicht aan zijn gemoedsleven raakten en de herinnering nog te levendig was aan wat er aanleiding toe gaf.¹⁾

De wind die te middernacht om het eenzaam (levens)huis waait, is de symbolische achtergrond voor de levende ontmoeting met een engel van Satan. De stilerende beelding daarvan is opvallend door den aarzelend-tragen gang van het relaas (met negen keer het voegwoord „en” en vier keer het voegwoord „maar”) tot op de herkenning, als waren de schrik en de pijn van de herinnering nog maar net voldoende bezworen om deze vier „inleidende” strophen te schrijven, en dwongen zij den dichter op het critieke punt het wezenlijkste slechts donker aan te duiden.

De parallel met het bijbels bericht aangaande de Emmaüsgangers is evident, maar ze is antithetisch. De gast komt ongenood en overrompelt. In zijn mom-aanzicht van engel des lichts wordt hij niet herkend, maar intuïtief gehaat. Werende blikken noch woorden vermogen echter iets tegen zijn overwicht. Hij neemt dadelijk de leiding en breekt het brood, zoals men dat doet met een goed vriend. „Wat verdiept sneller en krachtiger een verhouding dan het breken van hetzelfde brood?”²⁾ Maar dan wordt hij herkend.

Wat er toen is gebeurd, heeft den dichter zo ont-zet, dat hij het niet kwijt kan en ook niet kwijt wil, in zijn vers. Alleen de afloop horen wij: „'s morgens vroeg is hij weer heengegaan”. Wat daartussen ligt, blijft verborgen achter de pauzetekens. Maar ook hier is de tegenstelling met Emmaüs: er is een nacht lang gestreden.... Wellicht heeft het zin nog dit te citeren uit Gossaert's eigen verklaring over zijn persoonlijke gedichten: „Maar je houdt dit toch liever voor je zelf, dat je geschreeuwd en gehuild hebt, tenminste als man?” *Libera nos, Domine!* Verlos ons van den duivel, Heer! Het is zó een schreeuw! Hij heeft „dien nacht” de hel gezien, en een verloren eeuwigheid. Maar de laatste regels zijn van een innigheid, als alleen maar geboren wordt uit de verzoening, en uit liefde tot God.

J. BOSCH.

¹⁾ Opgenomen in: *Schering en Inslag. Verhalen van Moderne Nederlandse Auteurs*, van P. Maassen en J. G. Praas (1952), pp. 3 en 4.

²⁾ Marsman, *Verzameld Werk III* (Proza), p. 16.

en dr Fosdick, is de oude Hollandse Kerk aangesloten. De Raad is een troetelkind van haar. Jaarlijks gaan er kapitalen (Op zijn minst, 2000 dollars) naar toe.

Niet dat iedereen in de kerkengroep het met deze vrijzinnige heren eens is. Dat zou er nog bij moeten komen! Er zijn twee stromingen te onderscheiden met betrekking tot de Raad. Maar intussen is en blijft het een feit, dat de Raad gesteund wordt en dat het leven der leden van deze kerken door allerlei lectuur, die deze vrijzinnige geest, ademt, ontzaggelijk beïnvloed wordt.

Meer voor ditmaal niet, over deze oude Hollandse kerk, waarin dr Van Raalte honderd jaar geleden, zijn schapen heeft binnengevoerd. Na honderd jaren moeten wij zeggen: achteraf gezien, is dat toch wel mis

geweest. En al hebben wij tegenwoordig onze ernstige bezwaren tegen de Christelijke Geref. Kerk in Amerika, bezwaren waarop wij in het vervolg hopen terug te komen, we moeten toch (achteraf weer) zeggen: die eenvoudige en theologisch-wetenschappelijk niet geschoolde ouderlingen hebben, honderd jaar geleden, toch wel goed gedaan, toen zij zich en hun zaad, uit de oude Hollandse kerk hebben uitgeleid, tegen het uitdrukkelijk gevoelen van hun geestelijke leidsman, Van Raalte, in. Want gezegd moet worden, wát wij ook op de Christelijke Geref. Kerk tegen hebben, dat zij zich daar angstvallig hebben vergehouden van de Federale Raad met zijn enorme aanhang en invloed! Althans in vroeger jaren. Hoe het nu is hopen wij later te zien.

A.

J. MEESTER.

Hoe zullen de doden opgewekt worden?

en met hoedanig lichaam zullen zij komen?

De apostel Paulus had door berichten gehoord, dat in de gemeente van Corinthe sommigen twijfelden aan de opstanding der doden. Dit zal waarschijnlijk invloed zijn geweest van het heidense denken. Voor de Grieken, met hun minachting voor het lichamelijke, was die gedachte het toppunt van dwaasheid (zie Hand. 17 : 32). En nog altijd zijn er velen, die, onder invloed van wereldse wijsheid en ijdele filosofie, met hun twijfelvragen in verzet komen tegen de belijdenis der Kerk: Ik geloof de wederopstanding des vleses. Hoe kan dat? Hoe moeten we ons dat voorstellen?

Deze twijfel van „sommigen” gaf Paulus aanleiding in I Corinthe 15 breedvoerig over de opstanding der doden te spreken. Met name in de verzen 35—58 gaat hij in op een tweetal vragen, die van ongelovige zijde werden opgeworpen: Hoe zullen de doden opgewekt worden? En: met hoedanig lichaam zullen zij komen?

Hoe kan dat nu? — zo hoort hij vragen. Hoe is het mogelijk, dat de doden, wier lichamen zijn verteerd in de grond, vergaan in het water, verslonden door de beesten, verbrand door het vuur, weer levend zouden worden?

De apostel wijst er dan op, dat we iets soortgelijks dagelijks om ons heen zien gebeuren. Hoe de HEERE in de natuur het gestorvene vernieuwt en het leven uit de versterving doet te voorschijn komen. Sprak de Heere Jezus al niet van het tarwegraan, dat in de aarde valt en sterft, om zo straks veel vrucht voort te brengen (Joh. 12 : 24)? Ook Paulus gebruikt nu dat voorbeeld.

Gij dwaas — zegt hij — met uw onverstandig redeneren, let op het zaaien. De graankorrel wordt in de aarde gelegd. Daar gaat hij tot ontbinding over. En straks komt er de nieuwe plant uit te voorschijn. Zo het dan niet onmogelijk is, dat een verterende graan- of zaadkorrel weder opwast en groeit, gelijk wij dagelijks zien op onze akkers en in onze tuinen, zo is het ook niet onmogelijk, dat God de verteerde lichamen weder levend maakt. En merk dan ook op, dat ieder zaad weer met zijn eigen lichaam opstaat: de tarwekorrel brengt de vernieuwde tarweplant, de roggekorrel de roggeplant, de eikel de eik, de appelpit de appelboom voort. Ieder zaad het geheel eigene. In de rijkste verscheidenheid. God reorganiseert het stof altijd weer tot een nieuw lichaam.

En zo geeft Paulus ook antwoord op de tweede vraag: Hoe moeten we ons dat opstandingslichaam voorstellen?

Zoals er in het plantenleven gesproken kan worden van regeneratie en degeneratie, van veredeling en ontarding, zo zal er ook een tweërlei opstanding der doden zijn. Maar de apostel gaat nu in bijzonderheden spreken over de opstanding der rechtvaardigen.

Als de gelovigen sterven, wordt hun gestorven lichaam in de aarde gelegd (indien zij niet op andere wijze aan de verderfelijke werden prijsgegeven). Maar de wederopstanding des vleses zal zo zijn: het lichaam wordt gezaaid in verderfelijke, het wordt opgewekt in onverderfelijke; het wordt gezaaid in oneer, het wordt opgewekt in heerlijkheid; het wordt gezaaid in zwakheid, het wordt opgewekt in kracht; een natuurlijk lichaam wordt er gezaaid, een geestelijk (een door de Heilige Geest bekrachtigd) lichaam wordt er opgewekt.

Het opgewekte, onverderfelijke, onsterfelijke, verheerlijkte opstandingslichaam zal echter voor ieder mens zijn geheel eigen lichaam zijn. Niet iets geheel anders. Abraham is gestorven. Straks zal Abraham opstaan. En we zullen Abraham zien. Ook David is gegaan de weg van alle vleses, en de profeten en apostelen. Straks staan ze op uit de graven. We zullen David en de profeten zien. En de apostelen op hun ereplaatsen. Ieder in eigen heerlijkheid. En de leraars der Kerk zullen we zien blinken. En allen, die in de Heere gestorven zijn, ook de martelaren ieder met hun eigen lichaam. Zoals de apostel Johannes in zijn profetisch gezicht al die gestorvenen, die doden, uit zee en graf en dodenrijk, zag opkomen (Openb. 20 : 13).

Hoe is dit klaar getuigenis van de apostel Paulus over de wederopstanding des vleses tot vertroosting voor 's Heeren Kerk in haar strijd en moeilijkheden. Te mogen weten, dat ook **dit ons vleses** aan het verheerlijkte lichaam van Christus gelijkvormig zal zijn. Onze Heere Jezus de eersteling. Hij is ten derden dage met zijn eigen lichaam, maar toen onverderfelijk, onsterfelijk en verheerlijkt opgestaan. De discipelen hebben Hem in zijn opstandingslichaam aanschouwd. Toen ze Hem zagen, zeiden ze: Het is de Heere! En Thomas riep het uit: Mijn Heere en mijn God! Ze waren verblijd toen ze de Heere zagen.

Zo zal het dan ook straks bij 's Heeren toekomst en op de nieuwe aarde zijn. We zullen ze zien: Abraham, David, Jesaja, Johannes de Doper. Ziet: daar zijn Petrus en Johannes en Paulus! Dat is Polycarpus van Smyrna, Augustinus van Thagaste, Guido de Bres van onze Nederlandse Geloofsbelijdenis! Dat is die broeder en zuster, wier boeken me zoveel onderwijzing en vertroosting gaven; wier namen ik in de kerkgeschiedenis gelezen heb; met wie ik eenmaal aan dezelfde Avondmaalstafel heb aangezeten.

Zo mogen we ook onze in Jezus ontslapen geliefden wederzien. Om altijd met de Heere te zijn. Om aan te zitten met Abraham, Izak

en Jacob in het Koninkrijk des Vaders en op die vernieuwde aarde, in dat Vaderhuis met zijn vele woningen, de wijn nieuw te drinken met Hem, die ons kocht met zijn bloed (Matth. 26 : 29).

De wederopstanding des vleses is geen nieuwe schepping. We ontvangen geen nieuwe, geheel andere lichamen. Paulus zegt in Romeinen 8 niet, dat Christus u andere lichamen zal geven, maar: Christus zal uw sterfelijke lichamen levend maken door zijn Geest, die in u woont.

Ons vernederd lichaam, dat we nu hebben, wordt **veranderd**, gelijkvormig gemaakt aan Christus' heerlijk lichaam. Er staat nadrukkelijk: **dit verderfelijke zal onverderfelijke aandoen.**

De niet aan de Schrift genormeerde godsdienstigheid spreekt bij voorkeur van „zielen in de hemel” en huldigt over de opstanding der doden allerlei onwezenlijke voorstellingen. Ze heeft over het leven der verlostten in de toekomstige eeuw gedachten en meningen als over iets zó geheel anders, iets zó-niet-menselijk meer, dat men er niet naar verlangen kan. Maar de Schrift spreekt nuchter en toch rijk over het leven der verlostten op een vernieuwde aarde en onder een vernieuwde hemel, waar al de gevolgen der zonde zijn weggenomen, en waar zij met Christus heerschappij zullen hebben over de herboren schepping, die dan verlost is van de dienstbaarheid der verderfenis, om God in ware gerechtigheid en heiligheid eeuwig te loven en te prijzen.

B. TELDER.

Einde van een Kuypertiaanse wereld

H. M. van Randwijk: „Een Zoon begraaft zijn Vader”
Uitg. G. F. Callenbach N.V. te Nijkerk. 1938.

VII: Het Kroongesprek

Totop heden hielden wij ons voornamelijk bezig met het feit dat de latere Kuypertiaanse wereld in deze roman wordt beoordeeld en veroordeeld. Ditmaal willen wij ons nog nader rekenschap geven van de vraag wat daarvoor in de plaats wordt gesteld.

Dit komt bijzonder duidelijk naar voren in het gesprek dat Philip Hagendoorn voert, in de uren dat zijn vader thuis sterft, met zijn oude schoolvriendin Anna Zonruiter (pag. 175—196).

In het algemeen verdienen de in dit boek gevoerde gesprekken stuk voor stuk een nadere analyse. Want hoe men ook over de literaire kwaliteiten van deze gesprekken oordelen moge, ze zijn alle boeiend en zeker een aparte bespreking waard.

De literator Hein de Bruin heeft in een lezing over dit boek op Woensdag 28 December 1938 dit gesprek bijzonder geprezen: „de beschrijving hiervan is als uiterst suggestief, aangrijpend, stuk proza voortreffelijk. Het literair vermogen van den auteur is hiermee al onweerlegbaar bewezen. Niet alleen naar de zijde van de taalbeheersing, maar ook als vormgeving. Omdat de uitzonderlijkheid van dit hoofdstuk moet opvallen noem ik het apart”.

Anna Zonruiter, dochter van de communistische caféhouder Frans Zonruiter, ging samen met Philip Hagendoorn op de H.B.S. (pag. 73). Natuurlijk werd de jonge Philip de omgang met dit meisje, dochter van een communist-caféhouder, verboden (pag. 74). De oude heer Hagendoorn, zich ergerend over een café in de nabijheid van zijn woning en zaak, koopt het pand op en dwingt de caféhouder het café op te heffen (pag. 74). Dit is het begin van het ongeluk van de Zonruiters: Anna moet de H.B.S. verlaten en het leren voor goed staken, ze wordt naaister; de vader poogt elders een nieuw café te beginnen, maar zonder succes. Een straatoproertje doet hem gewond raken en veroorzaakt zijn dood (pag. 75). Sindsdien kreeg Anna Zonruiter tuberculose, maar zette haar arbeid als naaister voort, en woonde voor haar gezondheid in één van de vele prieeltjes van de stadstuinjes (pag. 76).

Als zo vaak worden ook in dit boek de verboden der ouders, die aan ouder worden-

de kinderen zonder meer worden opgelegd, uiteindelijk in de tegenovergestelde richting beantwoord: uitgesproken met **dit** meisje brengt Philip Hagendoorn in gesprek de avond door, terwijl zijn vader thuis nog vrij onverwacht sterft.

De afvallige Kuypertiaan Philip Hagendoorn in gesprek geplaatst met een communistisch meisje, beschreven door de Barthiaanse schrijver H. M. van Randwijk — met als onderwerp het leven en de dood des mensen — wie zou niet zeer oplettend zijn bij wat nu volgt? Want het Barthianisme pretendeert, door het niet beklemtonen van de Kuypertiaanse antithese als feit en grondslag van levensbeschouwing, dat het beter dan het Kuypertianisme in staat is de wereld, den ongelovige, den communist aan te spreken over Christus. Laat ons erkennen dat dit op zich zelf mogelijk zou kunnen zijn. Wij doen er onjuist aan uitsluitend op grond van eigen mogelijkheden, anderer mogelijkheid te onderschatten.

Bij het vernemen van zulke pretenties is het altijd het beste de uitwerking daarvan nauwkeurig en zonder vooroordelen na te gaan. Het is daarom dat dit gesprek wel **het Kroongesprek van dit boek** genoemd mag worden!

De ontgoocheling echter voor de Christelijke lezer is even realistisch beschreven als opvallend. Met al zijn critiek op het Kuypertiaanse Calvinisme der dertiger jaren, krijgt de jonge Philip Hagendoorn de kans nu te laten zien wat het Evangelie voor hem zelf betekent, krijgt hij de kans te vertellen, aan een oude communistische schoolvriendin die gevaarlijk tuberculose heeft en in de knoop zit met het wreede, wonderlijke en eenzame leven, **WIE DE CHRISTUS IS.**

Eerlijk gezegd, het resultaat is ontstellend! „Je bent op weg om een cynicus te worden” had zijn vrouw hem eens toegevoegd (pag. 33). In dit gesprek, waarin wij iets hoopten te vernemen, van wat hem, naast alle critiek op thuis en zijn Kuypertiaanse omgeving, nu zélf beweegt, wat zijn eigen overtuiging is, wat hij nu te schenken heeft aan anderen die religieus *niets* bezitten, komen wij tot het aanhoren van de ontstellende armoede van deze afvallige jonge Calvinist. Hier is slechts een harde sarcast aan het woord, die, voortgedreven door eigen onverwerkte problemen, speelt met de levensproblemen van anderen. Hier wordt een spel van wederzijds volgehouden sarcasme opgevoerd, en het enige wat wij kunnen opmerken als *zijn* overwinning

is dat niet meer *zij* maar thans *hij* het onderwerp van gesprek voorschrijft.

Philip Hagendoorn wist heel goed tegenover wie hij zat. Als de dichter H. Marsman is zij bang voor de dood, en uit haat tegen God die zij niet kent en die toch over haar beschikt, ontspoord door haar eenzaamheid waarin geen mens hulp bood, was zij in een vorig gesprek reeds losgebarsten „in zulk een wanhopige en ruwe blasphemie” (pag. 85) dat Philip er ontsteld van was. „Philip Hagendoorn was Christelijk opgevoed, het viel hem moeilijk over de dood te spreken, zonder zich gelijktijdig met de verzekering van het eeuwige leven te bemoeien”. (pag. 90). Aldus H. M. van Randwijk, nog weer spottend over zijn ouderlijk milieu. Maar ook spot kan vervelen en te lang duren, want we ontdekken dat de schrijver nu via Philip zijn kans krijgt om zelf aan het woord te komen en via de woorden van zijn pupil Philip te zeggen wat hij te zeggen heeft. De tragiek is echter dat Philip niet het eenvoudigste getuigenis omtrent zijn geloof kan geven aan dit gefolterd bestaan met de langzame dood voor ogen. Reeds eerder heeft Van Randwijk Philips onmacht moeten belijden met de ware, maar tragische woorden: „Ik moet haar helpen en ik sta haar te martelen”. (pag. 139). En bij het gesprek schiet het door zijn brein: „Ik zit hier als een ouderling op huisbezoek, dacht hij. — Oei, wat een trieste geschiedenis...” (pag. 181).

Wat hij biedt is een martelend, mager college over de dood (pag. 190—196) waarin hij zijn gal spuwt over wat hij de laatste dagen doorstreden heeft in eigen leven, waardoor zij als terug gestoten in de hel en beangstigd wordt, in-wreed! Haar reacties zijn die van een gewonde, uitroepen van een verontwaardigde, een gemartelde.

„Schoft, siste ze”. (pag. 186).

„— Kreng! siste Anna toonloos. Het was haar laatst verweer”. (pag. 195).

„— Ga weg, smeekte ze toonloos”. (pag. 196).

Dit zijn grove woorden, maar ze passen in dit geheel....

Van Randwijk heeft zijn roman aangekondigd als een typisch Barthiaans getuigenis, en wij hebben het recht het ook als zodanig te aanvaarden en te bespreken. Misschien is het ook wel eens leerzamer te luisteren naar zulk een Barthiaans romancier dan onze voorlichting omtrent Karl Barth altijd maar weer uitsluitend te bekomen van de theologische tegenstanders van Karl Barth die, in de meeste gevallen hun gegevens niet eens in de werken van Karl Barth hebben aangetroffen. Wat dat aangaat zullen wij ook als vrijgemaakten moeten oppassen voor een mythologische Barth-bestrijding, die meer op overname van het materiaal van andere Barth-bestrijders berust, dan op eigen strikt persoonlijke confrontatie met Karl Barth. Het werk van Prof. Dr K. Schilder en Prof. Dr G. C. Berkouwer kan ons in onze confrontatie met Karl Barth bijvoorbeeld veel steun geven, maar willen wij een oordeel over Karl Barth zelf kunnen uitspreken, dan is voor alles eigen aanraking met de arbeid en de arbeidsresultaten van Karl Barth nodig. Wie tot zulk een persoonlijke confrontatie met zijn werk niet in de gelegenheid is, worde niets kwalijk genomen, maar hij suggerere niet ooit zelf met Karl Barth in aanraking te zijn geweest, wijl zulk een suggestie op de duur toch vreemd wantrouwen wekt bij de jongeren, die inzake voorlichting gaarne goed en slecht onderscheiden!

Daarbij valt te bedenken dat gelijk wij Calvin wel degelijk moeten onderscheiden van de diverse stromingen binnen het Calvinisme, wij Kuyper niet mogen identificeren met de Kuyperianen en Schilder niet met de Schilderianen, wij zo ook Karl Barth moeten onderscheiden van de diverse Barthianen.

Dat betekent in dit geval dat wanneer Van Randwijk in dit boekwerk een typisch Barthiaanse roman aanbiedt, wij in hetgeen hij hier biedt nog Barth zelf en diens overtuiging niet behoeven te ontmoeten. Maar soms biedt zulk een roman wel enig licht op de uitwerking van de leer van Karl Barth of op de praktijk van sommige Kuyperianen.

En welk een licht dan uit dit boek!

De Barthianen — vooral — vooral na de oorlog — en over „apostolaat”, al

tot Christus te brengen. Ik geloof beslist dat zeer velen inderdaad van dit ideaal bezield waren en zijn, en dat wij dat ideaal niet alleen eerbiedig moeten constateren, maar ons ook afvragen of wij zelf nog wel van het Zendingsideaal in eigen omgeving bezield zijn, of wij zelf nog wel bereid en in staat zijn onze medemens tot CHRISTUS te trekken, en of wij daarover *wijs* met onze medemens kunnen spreken.

Lezen wij echter deze roman, van een afvallige Kuyperiaanse jongere, dan zien wij dat onder meer het Barthianisme tevens een groot front bedoelt te vormen tegen de oude Orthodoxie en met name tegen de Kuyperiaanse Orthodoxie, en er vaak *niets* voor in de plaats geeft!

Wat Van Randwijk geeft is een overdreven caricaturiserende, maar zeer actuele en ontdekkende analyse van de (thans oude) Kuyperiaanse wereld, maar wat hij juist niét geeft in dit boek is een pleidooi voor iets beters!

In een gesprek met zijn broer Conrad, de officier, krijgt Philip te horen: „Aan de andere kant ben je toch weer een massaverschijnsel, Flippie, er moeten tegenwoordig honderden van die fijnbesnaarde ontwrichte zielen als jij rondlopen, te subtiel voor onze grove maatschappij, maar te stom om zelfstandig een nieuwe te maken”. (pag. 124).

Hierin steekt zekere waarheid: Philip is een massaverschijnsel van jongeren die NEEN zeggen tegen de oude wereld waarin zij zijn opgegroeid, die eigen fijnbesnaardheid mischien stellen boven de verantwoordelijkheid voor de gemeenschap waarvan zij eens het Evangelie ontvingen, en juist daarom niet in staat zijn om in de plaats van het bestredene iets nieuws te plaatsen.

Dat alles wordt ons nergens duidelijker dan in dit duister gesprek in de tuinen rondom de stad.

Wanneer Van Randwijk met dit boek bedoeld heeft te doen zien wat het Barthianisme nu wil, dan valt het te verstaan dat de meeste Kuyperianen zich in dezen alleen maar geërgerd hebben. Het is waar, Kuyperianen zijn snel geërgerd als ze niet omhoog geheven worden en als de feitelijke „gelijkhebers” worden aangewezen. *Maar de vraag valt achteraf toch aan Van Randwijk te stellen of hij niet verstaat dat de Kuyperianen er voor bedankt hebben voor deze Barthiaanse plunje hun Kuyperiaanse kleed prijs te geven!*

Men kan Van Randwijk dankbaar zijn voor al wat hij bestreden heeft in de mentaliteit der Kuyperianen. Men kan hem zijn ironie en overdrijving gemakkelijk vergeven, wanneer men bedenkt hoe hij zelf onder de fouten der Neo-Kuyperianen als jongere geleden moet hebben. Zelfs kan men in veel aan de kant van Van Randwijk gaan staan, in het spervuur van beledigde Kuyperiaanse recensenten, maar ook dan blijft waar, dat Van Randwijk er niet in geslaagd is *iets* van de rijkdom van het Evangelie te laten zien, afgezien dan van enkele termen als genade, schuldvergeving e.d., die dan nog meer in psychologisch dan in religieus verband geplaatst worden!!

Inmiddels zijn wij met het geven van deze kritiek niet gereed. Ook hier heeft Van Rand-

wijk inderdaad op een heel moeilijk punt gewezen, waaromtrent wij hem gemakkelijker kunnen veroordelen dan verbeteren. Het is inderdaad heel moeilijk om jegens geheel anders gerichte vrienden en connecties over het Evangelie te spreken, rekening houdende met hun persoonlijkheid en milieu. Isolement kan opvoedende kracht hebben of bevorderen, het kan ons ook verkeerde zelfverzekerdheid en een fataal vanzelfsprekendheidsgeloof bijbrengen! Dit laatste geeft Van Randwijk aan bij de beschrijving van de Neo-Kuyperiaanse vader in deze roman. Maar aan de zoon demonstreert de schrijver toch (ongewild? onbewust?) dat wie het isolement prijs geeft nog geen getuige van Christus is geworden. De zoon heeft zijn gesprek met het communistisch meisje Anna Zonruiter gevoerd met de zwakheid van de afvallige Kuyperiaan en de zijn problemen niet te boven gekomen Barthiaan. Wat wij bij hem ontdekken is dat hij CHRISTUS niet verkondigt in dit gesprek, zelfs niet poogt te verkondigen. In hoeverre ook deze onmacht samen hangt met zijn opvoeding en de kortsluiting die hij thuis heeft ervaren, valt momenteel niet onder het bestek van deze beschouwingen, maar is zeker één der actueelste vragen die in dit verband te stellen is binnen de gereformeerde wereld.

Het Barthianisme biedt een schuilplaats voor velen in de laatste twintig jaren die zoeken, vrijuit zoeken willen, en daarbij niet gestoord wensen te worden door voortijdige oordelen en bevelen. Van Randwijk geeft in deze roman de gevaren aan binnen de Kuyperiaanse wereld: dat wij de jongeren geen tijd laten voor het oplossen hunner problemen, en dat wij deze problemen niet rustig met ze doorpraten. Smalend roept Philip uit: „Mijn vader... hij heeft weinig angst gekend in zijn leven, of het moest om zijn afvalligen zoon zijn en om de zaak, voor de rest wist hij de antwoorden al eer hij aan het vragen toe was”. (pag. 189—190). Daarop is in de Synodaal-gereformeerde wereld ten slotte na de Tweede Wereldoorlog een enorme reactie gekomen. De nieuwe bezinning daaromtrent kan men sinds 1950 lezen in „De Strijdende Kerk”. Hier zijn niet alleen belangrijke veranderingen, maar ook actuele ontwikkelingen aan de gang die als reactie meer met de vroegere Kuyperiaanse stijl te maken hebben dan menig scribent in „De Strijdende Kerk” zich wellicht bewust is!

Maar hoe het zij, ook binnen onze vrijgemaakte kring blijft als voornaamste opdracht bestaan een sfeer te scheppen waarin de jongeren werkelijk kunnen opgroeien tot sterke Christenen, die iets kunnen betekenen voor eigen kerk en daarbuiten. Het is dit probleem dat Van Randwijk indirect heeft aangesneden, en waarbij hij heeft gewezen op de gevaren binnen de oude Kuyperiaanse wereld, maar ook, wellicht onbewust, doch voor ons zeer duidelijk op *de onmogelijkheden van Barthiaanse zijde!*

In dit boek ontbreekt het zo veelvuldig genoemde apostolaat en faalt het pastoraat!

Ook hier is de analyse bruikbaar, maar de wegwijzer ontbreekt!

(Wordt vervolgd)

G. PUCHINGER.

Economische aspecten

(III)

Voor ons ligt de officiële Franse tekst van het ontwerp-verdrag inzake de Economische Europese Gemeenschap. Wij willen thans de inhoud van dit ontwerp-verdrag in het kort gaan weergeven.

Voorop gaat een Preambule, waarin wordt gesteld, dat het de bedoeling is de grondslagen te leggen voor een steeds nauwere eenheid tussen de volken van Europa, (d'établir les fondements d'une union de plus en plus étroite entres les peuples européens). Vervolgens wordt opgemerkt, dat men besloten heeft om door een gemeenschappelijke actie de economische en sociale vooruitgang der landen te bevorderen door de barrières weg te nemen, die Europa verdelen. Als gemeenschappelijk doel wordt gesteld te trachten de deelnemende volken constante ver-

betering te verzekeren van hun levens- en gebruiksvoorwaarden. Hiervoor acht men een gecombineerde actie (une action concertée) geboden met het oog op het garanderen van de stabiliteit in de uitbreiding, het evenwicht in de loyaliteit in de concurrentie. Voorts wil men trachten de eenheid van de economieën van de deelnemende landen te versterken en de harmonieuze ontwikkeling ervan te bevorderen door het verschil in welstand tussen de verschillende gebieden zoveel mogelijk te verminderen en de achterstand van die delen, die in de minst gunstige positie zich bevinden, te helpen inhalen. Tenslotte hoopt men door het voeren van een gemeenschappelijke economische politiek geleidelijk aan de beperkingen in het internationale ruilverkeer te kunnen opeffen.

Door dit geheel van maatregelen hoopt men de vrede en vrijheid te beschermen,

waarbij men een oproep doet aan de overige volken van Europa, die dit ideaal delen, om zich bij deze pogingen aan te sluiten.

Dan volgt de tekst van het circa 200 bladzijden tellende verdrag. In het eerste deel worden de algemene doelstellingen geformuleerd en gedetailleerd.

Het tweede deel bevat de bepalingen, die gericht zijn op het vrije goederenverkeer binnen de landen van de Europese Economische Gemeenschap, en om gelijke invoerrechten bij invoer uit andere landen voor de deelnemende landen te realiseren, alsook de vrije beweging van personen en van kapitaal. In dit deel komt ook de landbouw ter sprake. In het derde deel wordt een aantal richtlijnen gegeven voor de economische politiek, die door de landen gemeenschappelijk te voeren is. Voorts treffen wij bepalingen aan over de in te stellen investeringsbank, waarvan in een afzonderlijk aanhangsel het statuut ook reeds in concept aanwezig is. Het vierde deel is gewijd aan de inschakeling van de overzese gebiedsdelen bij deze gemeenschappelijke markt. Het vijfde deel bevat de regelingen van de instellingen. Deze instellingen zijn de volgende:

1. De Raad van Ministers,
2. De Europese Commissie,
3. De Algemene Vergadering (parlementaire vergadering),
4. Het Hof van Justitie,
5. Het Economische en Sociale Comité,
6. De Monetaire Adviescommissie,
7. De Investeringsbank,
8. Het Fonds voor beroepsopleiding en verplaatsing.

Het zesde deel van het verdrag bevat algemene en financiële bepalingen. In een volgend artikel hopen wij de inhoud van de verschillende hoofdstukken nader te gaan behandelen.

P. GROEN.

KAMPEREN (5)

Stel je voor, dat je je spullen die je nodig hebt voor het kamperen, gekocht hebt bij een prima buitensportzaak. Ik hoop niet, dat je denkt nu ook kampeerder te zijn. Net zo goed als een jongen die timmermansgereedschap koopt nog geen timmerman is, ben jij nog geen kampeerder.

Al kun je dan nog zoveel uit boekjes halen, de praktijk is toch altijd anders. Je moet het zien doen.

Je zult verwonderd zijn wanneer je de eerste nacht een kampeerder, die op 't punt staat in z'n slaapzak te kruipen, rond z'n tentje ziet lopen. Hij gaat even kijken of de scheerlijnen slap genoeg staan, dat is nodig voor het behoud van de tent en om de tent in z'n model te houden. Wat is nu 'slap genoeg'? Dat moet je aanvoelen, rekening houdend met het weer. Van de tent loopt hij even naar de kampvuurplaats of keuken en legt z'n hand op de aarde die over de as is gestrooid. Moet dit helemaal koud zijn voor hij rustig kan gaan slapen, zonder bang te zijn voor brand? Ook dat ligt aan allerlei omstandigheden. Bij voorbeeld: hoe hard er gestookt is, wat voor grond het is, wat voor weer en omgeving. Leer je dat uit boekjes? Wis en zeker niet.

Daar komt nog bij, dat velen menen dat er een hoop onzin in de boekjes staat. Door het zien doen, ontdek je meestal dat 't toch niet het geval is en zonder erg doe je het zelf na een tijdje ook.

Wat er niet in de boekjes staat? Wat je doen moet, wanneer je tent door een nok zakt, wanneer je tentstok breekt, wanneer je primus het begeeft, wanneer er een bandjir op je kampeertentje ontstaat. Wat doe je dan? Naar huis gaan? Wel, maak het eens mee!

Zo komen we tot de vraag wat je het beste doen kunt, wanneer je wel idee in kamperen hebt.

Begin daarover dan niet te denken als je je eindrepetities gemaakt hebt of als je je verlofbriefje in je zakt hebt. Het begin van het jaar is laat genoeg.

Denk dan niet alleen, maar praat er met je vader en moeder over. Probeer ze zo ver te krijgen dat ze eens gaan praten met anderen

die er meer van weten. Niet met hen van wie je zegt: dat is waar ook, die heb ik van de zomer met een keuken en een slaapkamer achter op z'n fiets met vakantie zien gaan. Weten je ouders niet 'een goeie', dan kunnen jullie ouders, ten einde raad, mij wel schrijven.

Het mooiste is wel als je met de hele familie mee kan gaan. Als je ouders er niet zoveel zin in hebben en denken dat ze daar al te oud voor zijn, moet je maar vertellen dat er heel wat oudere mensen, toen ze het een keer hadden geprobeerd, verwoede kampeerders zijn geworden.

Nu begrijp ik wel, dat de meeste vaders niet zomaar een complete kampeeruitrusting uit hun mouw kunnen schudden. Daaraan heeft de A.N.W.B. ook gedacht en zo heeft de A.N.W.B. 'oefenkampen' waar je geen uitrusting nodig hebt. Je ouders kunnen dan eens zien hoe het bevalt. Er wordt daar gekampeerd onder goede leiding, er worden lessen gegeven in kamperen en: 't is er leuk.

Niet alle ouders zijn ervoor te vinden om hun vakantie kamperende door te brengen. Wel, probeer een paar vrienden voor het

kamperen warm te maken en probeer een oudere kampeerder te vinden die met jullie mee wil gaan. Ik vind dit wel de beste oplossing. Kamperen is niet zomaar een techniek, er komt een heleboel bij. Juist de stijl van het kamperen is zo belangrijk en die kan je alleen goed leren als je met een kampeerder op pad gaat die zelf ook christen is.

Wanneer je de leider van je jeugdvereniging warm kan krijgen om eens echt met jullie te gaan kamperen, heb je al een groep bij elkaar. Alleen moet je hem dan wel vragen of hij zelf al eens heeft gekampeerd. Een kampeerder die geen christen is moet je niet als leidsman nemen, maar ook niet een christen die geen kampeerder is. Wie weet zouden die leiders niet eerst eens samen een kampje kunnen meemaken om het te leren.

Jongens en meisjes, wie weet ontmoeten we elkaar nog wel eens op het buitenspoor en wensen we elkaar 'Goed kamp'. Tot dan.

„De Tippe”

G. DE LANGE.

Rekkense Inrichtingen
Rekken (Gld.).

KERKNIEUWS

Kerkdiensten Vlieland en Terschelling.

Door de Geref. Kerk van Harlingen worden op Vlieland en Terschelling kerkdiensten belegd op de zondagen van 16 juni tot en met 25 augustus.

Beroepen te Bergentheim: W. van der Lingen te Zwijndrecht.

Geslaagd voor het **candidaatsexamen** aan de Theol. Hogeschool te Kampen: J. W. Beekman, Cliviastraat 5, Zwolle en W. Bax, Zaanstraat 98 L, Amsterdam.

Beroepbaar. Na praeparatoir geëxamineerd te zijn is door de Classis Zwolle beroepbaar verklaard cand. J. W. Beekman, Cliviastraat 5 te Zwolle.

Kerkdiensten Vlieland en Terschelling.

De Geref. Kerk van Harlingen is voornemens om van **16 juni t/m 25 aug.** op bovengenoemde eilanden kerkdiensten te beleggen. In verband daarmee verzoekt zij dominé's of ouderlingen die in deze periode op het eiland verblijven, zich met ondergetekende in verbinding te stellen.

M. D. OOSTERHOFF,
Gr. Bredeplaats 8, telef. 2482.

De Senaat van het Corpus Studiosorum in Academia Campensi „Fides Quadrat Intellectum” is heden in de volgende samenstelling geïnstalleerd:

D. J. VAN STELTEN, Assessor II.
J. VAN BRUGGEN, Praetor
K. B. HOLWERDA, Ab-actis
J. SLOTMAN, Quaestor
H. J. VENHUIZEN, Assessor I

Het abactiaat is gevestigd:
Vloeddijk 112, Kampen.

Ds J. Bosch †. In de ouderdom van 81 jaar overleed Ds J. Bosch, emeritus-predikant van de Geref. Kerken. Ds Bosch werd 24 januari 1876 geboren. Zijn moeder was een zuster van wijlen Prof. L. Lindeboom. Hij studeerde aan de Theol. School in Kampen en werd in 1900 candidaat. Prof. Lindeboom heeft op zijn neef grote invloed uitgeoefend.

Dat kwam vooral uit in de grote liefde welke Ds Bosch koesterde voor de kerken der Afscheiding en de Theol. Hogeschool. Hij was er innig van overtuigd, dat de strikte confessionaliteit, gepaard gaande met en diepe afkeer van alle theologische speculatie, zoals deze in de Afscheiden kerken werd gevonden, de voorwaarde is voor de gezonde ontwikkeling van de gereformeerde kerken.

Nimmer kon hij zich daarom vinden in de constructie van een veronderstelde wedergeboorte, al of niet beschouwd als grond voor de doop. Deze opvattingen brachten Ds Bosch er ten slotte toe — hij was toen reeds emeritus-predikant — zich na veel innerlijke strijd vrij te maken van de leeruitspraken van 1942/3.

Ds Bosch bezat een omvangrijke kennis van de gesch. der Geref. Kerken uit de 19e eeuw. Verschillende belangrijke studies daarover staan op zijn naam. Zo over de Afscheiding; over het leven van Mr Anne Maurits van Hall; Groen van Prinsterer en de kerkelijke strijd van heden; Prof. L. Lindeboom. De laatste arbeid welke van hem werd gepubliceerd was een omvangrijk boek over de Zending. Ds Bosch was voorts jarenlang medewerker van De Wachter en schreef ook in allerlei andere periodieken. Toen hij vijftig jaar predikant was, sprak hij een, ook uit kerkhistorisch oogpunt, belangwekkend gedachteniswoord uit dat in „Dienst” werd gepubliceerd. Zaterdag j.l. werd Ds Bosch onder grote belangstelling in Nunspeet begraven.

Verloofd:

JANNY M. HOLWERDA
en

KLAAS R. VEENHOF

17 Mei 1957.

Kampen, Vloeddijk 112
2e Ebbingestraat 5

Drukkerij Steenberg

ZEIST - TELEFOON 2452

Periodieken

Boekwerken

Handeldrukwerk

Abonnementen s.v.p. bij vooruitbetaling door storting op girorekening 233117 t.n.v. Drukkerij Steenberg Zeist, met bijvermelding voor „Opbouw”.

Abonnementen 1 jr. - f 10.- p. jr.
Losse nummers 1/2 land: f 6.25 per half